

Munich Personal RePEc Archive

Friedrich List's Infant Industry Argument

Kibritçioğlu, Aykut
Ankara University

1996

Online at <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/2549/>
MPRA Paper No. 2549, posted 07. November 2007 / 02:34

6

FRİEDRİCH LİST'İN BEBEK ENDÜSTRİLER TEZİ

1 Giriş

1947 yılından bu yana, çeşitli *Genel Gümrük ve Ticaret Anlaşması* (GATT) toplantılarında alınan kararlar aracılığıyla, dünya ticaretinde karşılaşılan korumacı engellerin kaldırılmasına çalışılmaktadır. Sekizincisi 1986'da Uruguay'da başlayıp 1993 yılı sonunda Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO, <http://www.wto.org>) kurulmasının kararlaştırılmasıyla sonuçlanan GATT görüşmelerinden ilk beşi, yalnızca gümrük tarifeleri üzerinde yoğunlaşmış, altıncı oturum olan Kennedy Toplantılarından bu yana ise daha çok tarife-dışı engeller görüşme konusu olmuştur.

Sanayileşmiş ülkelerin dışalımına yönelik gümrük tarifeleri, 1963-67 yıllarında yapılan Kennedy Toplantıları sonucunda % 35, 1973-79 Tokyo Toplantıları sonucunda % 33,¹ 1986-93 Uruguay Toplantılarında ise tahminen % 30 kadar azaltılmıştır.² Tarife engellerinin ciddi oranlarda azaltılmasına karşın; dışalım kotaları ve gönüllü dışsatım sınırlaması anlaşmaları gibi *tarife-dışı engeller*, dünya ticaretinde 1960'lı yılların sonlarından bu yana giderek daha büyük bir rol oynamaya başlamış, hatta artık bir tür *yeni korumacılıktan* (neo-protectionism) söz edilir olmuştur.

Hemen her ülke hükümeti tarafından az ya da çok, şu ya da bu biçimde uygulanan sınırlayıcı engellerin dünya ticaretinde varlıklarını sürdürüyor olması, korumacı önlemlerin önerilme gerekçelerinin gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu gerekçelerden bir bölümü, bazı

¹ Bak. Overturf (1986: 105-106) ve Finger ile Olechowski (1987: 40).

² Uruguay Toplantısı sonuçlarının nicelikselleştirildiği bir çalışma için bak. Harrison et al. (1995: 36).

endüstrilerin yeni kurulmuş olmasının getirdiği sorunlara bağlanmakta ve İngilizce literatürde *bebek endüstriler argümanı* (infant industry argument), Almanca literatürde ise daha çok *eğitici-gümrük argümanı* (Erziehungszollargument) olarak adlandırılmaktadır. Okumakta olduğunuz bu çalışmada, söz konusu argümanın ortaya çıkışı ve özellikle 1970'lere kadarki gelişimi sergilenecektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk maliye bakanı olan Alexander Hamilton (1757-1804), *Report on Manufactures* (1790) adıyla bilinen raporu nedeniyle, bebek endüstriler argümanının ilk savunucusu olarak tanınır. Onu, yine Kuzey Amerika'da Daniel Raymond (1786-1849) ile Henry Charles Carey (1793-1879) ve Almanya'da da Friedrich List (1789-1846) izlemişlerdir.

Ancak List'in eğitici-gümrükleri (Erziehungszölle) savunuşu, başka hiçbir iktisatçıda aynı yoğunlukta olmamıştır. List'in düşüncelerinin etkileri, o günkü politikacılar ile sınırlı kalmamış, yirminci yüzyılın gelişmekte olan ülkelerinin yöneticileri de, onun görüşlerinden yararlanmışlardır (ithal-ikamesi politikası). Literatürde daha sonraları, yeni kurulan endüstrilerin bir süre korunmasının gerekip gerekmediğine dair tartışmalar büyük ölçüde Hamilton, Raymond, Carey ve List'in öncü nitelikli yayınlarına dayalı biçimde J. S. Mill (1806-1873), C. F. Bastable (1855-1945), G. Haberler (doğ. 1900), M. C. Kemp (doğ. 1926), W. M. Corden (doğ. 1927) ve diğer pek çok iktisatçı tarafından sürdürülmüştür. Fakat List'in, kurduğu *dinamik üretken güçler kuramı* (die dynamische "Theorie der produktiven Kräfte") ve beşerî sermayenin eğitiminin önemini ve kalkınma sürecinde altyapının büyük rolünü hararetle vurgulaması nedeniyle, iktisat bilimi ve tarihinde özel bir yeri vardır. Bu nedenle, okumakta olduğunuz bu çalışmada, önce, geçtiğimiz 1989 yılında doğumunun 200. yılı nedeniyle yapılan sayısız yayınlarla bir kez daha anılan Friedrich List'in adı geçen argümanı en geniş biçimiyle ele alınacak (Bölüm 2) ve daha sonra, literatürdeki diğer benzer argümanlarla karşılaştırılacaktır (Bölüm 3). Çalışmanın son bölümü özet ve sonuçlara ayrılmıştır (Bölüm 4).

2 Friedrich List'in Eğitici-Gümrük Argümanı

2.1 Argümanın List'in Düşünce Sisteminin Bütünlüğü İçindeki Yeri

Önce, Friedrich List'in düşünceleri hakkında birkaç genel görüş:

“Friedrich List'in (1789-1846) adı, bazı yazarlar onun 'ilke olarak' bir serbest ticaretçi olduğunu ileri sürmüş olmalarına karşın, genellikle, koruma ile, özellikle de bebek endüstri argümanı ile birleştirilir [...].” Haddad (1987: 1)

“Öyleyse List, dinamik kalkınmanın gerektirilişine göre, serbest ticaretçi veya korumacıydı.” Randak (1972: 42)

“Birkaç yazar, onun kalkınma iktisadına yaptığı önemli katkıyı belirtmişlerdir [...]. Bununla birlikte, List'in iktisat kuramına yaptığı temel ve özgün katkı, henüz tamamiyle değerlendirilmemiştir. Özellikle, onun, ekonomik kalkınma ve büyüme bağlamındaki dinamik ticaret ve koruma çözümlemesi, dış ticaretin ve korumanın yol açtığı kazanç ve kayıplara bakışta bazı özgün içgörüler sağlar, ki bunlar bu konular hakkındaki güncel tartışmalar açısından oldukça önemlidir.” Haddad (1987: 1)

“Politik ve yayıncılık etkinliklerinin son döneminde List, Almanya'nın ekonomik büyümesini teşvik edeceğine ve gücünü ve itibarını yükselteceğine inandığı iki düşünce için mücadele etmişti. Düşüncelerden biri, koruma gümrükleri, demiryolu yapımı ve diğer önlemler aracılığıyla sanayileşmenin hızlandırılması; diğeri, bir orta Avrupa gümrük birliğinin kurulması.” Henderson (1978: 545)

“Bu Friedrich List ve yapıtları yılında [1989] özellikle düşünülürse, List, yalnızca, eğitici-gümrük düşüncesinin propagandasını yapan, Alman gümrük birliğinin oluşturulmasını savunan, Almanya'da bir demiryolu ağının yaratılması için ilk kapsamlı planları geliştiren bir kişi olarak değil, aynı zamanda, Avrupa birliğini daha o zamanlardan öngörmüş, nihai aşama olarak geniş bir serbest dünya ticaret sistemini amaç edinmiş bir kişi olarak da takdir edilmelidir. Bunların da ötesinde List, genelde dünya çapında düşünülmüş ve hissetmiş bir kişi olarak da değerlendirilmelidir [...].” Mauch ile Werner (1989: 544)

Beş ayrı yazarın farklı tarihlerdeki dört yayınından derlediğim bu alıntılar, aslında bize Friedrich List'in düşüncelerinin ana hatlarını ve genel “bir” değerlendirmesini sunmakla kalmamakta, aynı zamanda, okunmakta olan bu çalışmanın giriş noktasını da ortaya koymaktadır.

Yukardaki alıntılarda ileri sürülen görüşler arasındaki en büyük uyum; List'in eğitici-gümrük argümanının, aslında onun yapıtlarındaki veya yapıtlarının arkasındaki bir sebep veya güdü olmaktan çok, onun düşünce sisteminin *bütünü*nün basit bir sonucu olduğu noktasında görülmektedir. Bu, aynı zamanda, List'in, *çok dar* bulduğu klasik İngiliz iktisadının (Adam Smith) düşünce binasının yanbaşına (ama karşısına değil!) *daha*

geniş bir bina kurmak istediği anlamına da gelmektedir.¹ Fakat, bunu yaparken List'in zaman zaman muğlak ve sistematik olmayan bir terminoloji kullanması nedeniyle sıkça eleştirildiğini de belirtmek gerekir.²

List, Adam Smith'in (1723-1790) serbest ticaret sistemini *atomistik*

“Smith herşeyi bireyselleştiri[yor] veya genelleştiri[yor]: O, yalnızca bireylerin ekonomisini öğretti[yor].” [1845] , List (1931: 426)³

“Eğer Smith'in parçalara ayırma yeteneği olduğu kadar bir araya getirme yeteneği de olsaydı, işbölümünün, yalnızca, değişik sanayi dallarının kendileri ve diğerleri için eğitilmiş / gelişmiş ve birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde olmaları; ulusun bütün sanayi gücünün eğitilmişliği/gelişmişliği ve ona özellikle bağlı olan tarımla karşılıklı etkileşim içinde oluşları; bu iki üretim etkeninin eğitilmiş/gelişmiş ve dışticaret tarafından desteklenmekte ve taşınmakta ve onunla karşılıklı etkileşim halinde olmaları ölçüsünde olanaklı olduğu gözünden kaçmazdı. [O zaman,] zaten tarım, sanayi, dışticaret ve gemiciliğin [...] bir ulusun organik tamamlayıcı öğelerinden, ulusal varlığın aslı cevherlerinden olduğunu [...] anlamış olması gerekirdi. Adam Smith'in sisteminin temel kusuru, ulusların ekonomisini sonradan yeniden doğasına uygun olarak biraraya getirmek ve birbirine bağlamaksızın *atomlarına* ayırmasından; böylelikle yalnızca sanayiye ve ticareti ulusun organizmasının bütünlüğünden söküp çıkartmamasından ibarettir [...]” [1843] , List (1931: 331-332)

ve *kozmpolit* olarak nitelemiştir.

“[Smith,] ulusu ve onun, aralarında tarım, sanayi, dış ticaret ve gemiciliğin de hesaba katılması gereken tamamlayıcı öğelerini fark etmemiş ve tanımamıştır. [...] Biz, serbest ticaret sistemini; ulusların özel koşullarıyla ve gereksinimleriyle ilgilenmediği, tam tersine her ulusun bireylerini diğer bütün uluslarınkiyle karşı karşıya koyduğu ve böylece yalnızca, bireylerin ve bütün insanlığın ilişki ve durumlarını göz önüne aldığı için *kozmpolit* olarak adlandırdık.” [1845] , List (1931: 426-427)

“Tıpkı insan toplumuna - bütün insanlığı göz önünde bulunduran *kozmpolit* ve özel ulusal çıkar ve durumları dikkate alan *politik* - iki bakış açısından

¹ Bak. List (1928: 119-120), Häuser et al. (1989: 78-80) ve Mauch ile Werner (1989: 544).

² Bu konuda bak. Fuerth (1920: 26) ve Mauch ile Werner (1989: 536, 543). List'in dünyanın ilk iktisatçıları arasında yer aldığı dikkate alınırsa, belki bu kavramsal muğlaklıklar bir ölçüde hoşgörülebilir. Çünkü sistematik bir terminoloji kullanılmamış olduğu eleştirisi, önemli ölçüde, bizim bugünkü geliştirilmiş ve görelî olarak yerleşmiş terminolojimize dayanmaktadır.

³ Bu çalışmadaki alıntılarda yatık harflerle yazılan sözcükleri ben vurguluyorum. Bazı alıntılarda köşeli ayraç içinde yazılan sözcükler de benimdir. Alıntılardan sonra köşeli ayraç içinde verilen tarihler ise, ilgili alıntının ilk yayın tarihini belirtmektedir.

bakılabileceği gibi, bireylerin ve toplumun ekonomisinin bütününe de iki ana noktadan bakılabilir; yani zenginlikleri ortaya çıkartan kişisel, toplumsal ve maddi güçler dikkate alınarak veya maddi malların mübadele değerleri dikkate alınarak.” [1841], List (1959: 40-41)

List, bunun yerine *organik* (yani atomistik olmayan) ve *ulusal* (yani kozmopolit olmayan) bir sistem kurdu ve bu yüzden de onu, aynen 1841’de yayınlanan ünlü kitabının başlığında olduğu gibi, *ulusal politik-ekonomi sistemi* (*Das nationale System der politischen Ökonomie*) olarak adlandırdı.¹ Başka bir deyişle, List’in çözümleme ölçeği, neoklasik kuramda olduğu gibi *birey* veya Marksizmde olduğu gibi belirli bir toplumsal *sınıf* değil, *ulustu*.² Haddad’a (1987: 18) göre, List’in neoklasikler ve Marksistlerce pek kabul edilmemiş olmasının asıl nedeni burada yatmaktadır.

“Ulus”u canlı bir organizma olarak görmesinin bir sonucu olarak, List kendi sisteminde, yalnızca *ekonomik olan*’ı değil, *ekonomik olmayan*’ı da dikkate almıştır: Sosyal, sivil ve politik koşul ve kurumlar veya kısaca toplumun organizasyonu, bir ulusun kalkınma (sanayileşme) sürecinde yaşamsal bir rol oynar.³

“Halkların üretken gücü yalnızca, bireylerin çalışkanlığı, tasarrufluluğu, ahlaklılığı ve akıllılığına ya da doğal taban ve maddi sermayelere sahip olunmasına bağlı değildir. Aynı zamanda, toplumsal, politik ve sivil kurum ve yasalar ile, herşeyden önce, ulusun sürekliliği, bağımsızlığı ve kudretinin sağlanmasına da bağlıdır.” [1841], List (1959: 41)

“Ulusların uygarlık, politik eğitim ve kudreti/gücü, esas olarak kendi ekonomik durumlarıyla sınırlıdır, ve tersi. Ekonomi ne kadar çok gelişmiş ve mükemmelleşmiş ise, ulus da o denli uygarlaşmış ve güçlenmiştir; [ulusun] uygarlığı ve kudreti ne kadar çok yükselirse, ekonomik eğitimi de o denli yükselebilir.” [1841], List (1959: 39)

“Bay Höfken’e, ulusun kalkınmasını yalnızca gümrüklerden ve tarifelerden beklemediğimizi göstermek için, [kitabımızın] bundan sonraki bölümler[ın]den yalnızca birkaç yeri alıyoruz: ‘Hristiyanlık dini, tek eşlilik, köleliğin ve kulluğun kaldırılması, tahtın babadan oğula geçmesi, matbaanın, [postanın, paranın, ağırlık ve uzunluk ölçülerinin, takvimin ve saatlerin, güvenlik polislerinin] icadı, serbest

¹ Bak. List (1931: 324, 428).

² Bu konuda bak. Fuerth (1920: 3, 6), Randak (1972: 8-9, 23, 28-30) ve Haddad (1987: 4-5, 17-19).

³ Bak. List (1959: 125-131), List (1931: 429-430), Fuerth (1920: 16), Randak (1972: 23, 39), Haddad (1987: 5-6, 11, 16) ve Mauch ile Werner (1989: 539-540).

toprak mülkiyetine geçilmesi ile taşıma araçları üretken gücün zengin kaynaklarıdır. [...] Yargının açıklığı, jürili mahkeme, parlamenter yasama, devlet yönetiminin kamusal denetimi, belediyelerin özyönetimi, basın özgürlüğü, kamu yararını amaç edinen dernekler; anayasal devletlere, başka araçlarca üretilmesi çok zor olan bir güçler toplamı sağlar' "[1841,1845] , List (1959: 148 ve 1931: 429)

Yine, “ulus”u canlı bir organizma olarak görüyor olması, List’i *tarihin öğretileri* (die Lehren der Geschichte) bağlamında *tarihsel-ampirik* ve bağımsız bir üretken güçler kuramının kurulması anlamında *dinamik* bir yaklaşıma götürmüştür. Çünkü ona göre, ekonominin ağırlık noktası, “sürekli gelişen, hep akım halindeki toplumda”¹ yatmaktaydı. 1841’de temel yapıtının önsözünde yazdığına göre, daha Amerika’da 1825’ten 1830’a dek geçen sürgün yıllarında, yani henüz klasik ekolün (Smith ekolünün) “kalkınmayı göz ardı eden” (entwicklungslös)² öğretilerinin hüküm sürdüğü Avrupa’dan çok uzaklarda, “ulusal ekonomilerin aşamalı kalkınması”nı fark etmişti.³ 1846’daki ölümüne kadar List, çeşitli ulusların *tarihlerini* inceledi ve hep onlardan birşeyler *öğrenmeye* çalıştı. Tarihsel deneyimlerin toplamı, onun *aşamalar kuramının* (Stufentheorie) ve böylece de, önerdiği *dış ticaret politikasının* temelini veya altyapısını oluştuyordu.⁴ List (1928: 119 ve 1959: 39), söz konusu aşamalar kuramında ulusları şu beş ana kalkınmışlık aşamasına koymaktaydı:

1. İlkel yabaniyet aşaması,
2. Çobanlık aşaması,
3. Tarım aşaması,

¹ Karş. Fuerth (1920: 1).

² Fuerth (1920: 26-27) çalışmasının bir yerinde şunları yazıyor: “List’in en büyük katkısı; [...] eğitici-gümrükler, sanayinin geliştirilmesi vb. konularla ilgili görüşleri değildir. Bütün bunlar yalnızca sonuç görünümleridir. Onun kazandırdıkları bunlardan çok daha kapsamlıydı. O, iktisada yeni bir alan açtı; statığın yanına dinamiği koydu.” List’in ve onu izleyerek de Fuerth’ün (1920) sık sık, Smith’in büyümeyi gözardı ettiğini ve dinamik düşünemediğini belirtmekle Smith’e haksızlık ettikleri açıktır. Çünkü, en azından, Smith’in *ekonomik büyüme* ve onun üzerinde *dış ticaretin* yaratacağı etkilerle ilgili zaman boyutlu düşünceleri, günümüze dek uzanan ve güncelliğini koruyan tartışmaların kaynağı olmuştur.

³ Bak. List (1959: 6-7) ve Fuerth (1920: 26).

⁴ Bak. Fuerth (1920: 4), Meusel (1928: 83, 87), Randak (1972: 8, 39) ve Haddad (1987: 4). List’in *tarihselci okula* düşünce yakınlığı hakkında bak. Fuerth (1920: 27), Randak (1972: 24-25) ve Häuser et al. (1989: 11).

4. Tarım-sanayi aşaması ve

5. Tarım-sanayi-ticaret aşaması.¹

İspanya, Portekiz ve Napoli gibi ülkeleri List üçüncü; Avusturya, Almanya ve Kuzey Amerika'yı dördüncü; buna karşılık yalnızca İngiltere'yi beşinci aşamada görüyordu. İngiltere'nin ardından bu son aşamaya en yakın olan ülke ise Fransa olmalıydı.²

List dördüncü kalkınmışlık düzeyindeki uluslar dışındaki ulusların hepsi için tek bir dışticaret politikası öneriyordu: *Serbest ticaret*.³

“Ulusların yabani durumdan çobanlığa, çobanlıktan tarım aşamasına geçişleri ile tarımdaki ilk ilerlemeleri, en iyisi, uygarlaşmış yani sanayi-ticaret uluslarıyla yapılacak serbest ticaret sayesinde gerçekleşir.” [1841] , List (1959: 39-40)

“İngiliz ulusu gibi, sanayi gücü diğer bütün uluslarınkinden çok daha önde olan bir ulus, bu sanayi ve ticaret üstünlüğünü en iyisi, olabildiğince serbest ticaret yaparak korur ve geliştirir. Onun açısından kozmopolit ve politik ilkeler birbirinin aynıdır.” [1841] , List (1959: 45)

Tarım toplumu aşamasından tarım-sanayi-ticaret toplumu aşamasına geçişte ise List, yerli sanayinin korunması ve teşviki amacıyla *gümrük sistemi* (Douanensystem) denen bir sistem önermekteydi,⁴ ki bu sanayinin başarısını da yine toplumsal organizasyona bağlıyordu.⁵

Öte yanda, List'in dinamik aşamalar-öğretisi (Stufenlehre), klasiklerin “kalkınmasız” olarak nitelediği değer kuramından (Werttheorie) bir sapma niteliğindeydi. Değer kuramına göre, ancak malların belli bir anda varolan miktarı ve (mübadele) değeri bir ulusun zenginliğinin (gönencinin) ölçüsü olarak kullanılabilirdi; yoksa, bu malları üretme

¹ List burada “ticaret”ten söz ederken “dış ticaret”i kastetmektedir.

² Karş. List (1928: 349 ve 1959: 131).

³ Bak. List (1928: 119-121), Meusel (1928: 90) ve Randak (1972: 41).

⁴ List (1928: 334; 1931: 429-430 ve 1959: 40, 44, 148, 273-278) bu korumacı dışticaret politikasını, o zamanların Avusturya, Almanya ve Kuzey Amerika'sı gibi ülkelere öneriyordu.

⁵ İşte tarım-sanayi toplumlarındaki genç endüstriler için List'in ileri sürdüğü bu koruma argümanı, okuduğunuz alt-bölümün (2.1) ana konusunu oluşturmaktadır. Argümanın ayrıntılarına, gelecek iki alt-bölümde (2.2 ve 2.3) gireceğim.

yeteneği veya üretimi artırabilme yeteneği değil.¹ List'e göre, gerçi gönenç veya zenginlik, tıpkı Smith'te olduğu gibi, ilke olarak yalnızca maddi nesnelerden (Sachgüter) oluşuyordu, ama o ayrıca bu *zenginliğin kaynaklarını* da araştırmak istiyor² ve sürekli olarak, bu etkenlerin bir ekonominin kalkınma sürecinde oynadığı büyük rolü (ve onların korunmasının gerekliliğini) vurguluyordu. Gümrükler gibi kimi ekonomik etkenler yanında toplumsal organizasyonca da desteklenen ve bir ekonomiyi mallar itibarıyla zenginlik artışına götüren üretken güçler geliştirilmeksizin, bu malların belli bir anda zaten çok miktarda var oluşu o ulusun gönencinin artmasına neden olamayacaktı.

“Zenginliğin nedenleri zenginliğin kendisinden daha farklıdır. Bir birey zengin olabilir yani mübadele değerlerine sahip olabilir, ama eğer tükettiğinden daha fazla değerli nesneler yaratma gücüne sahip olmazsa, yoksullaşır. Bir birey yoksul olabilir, ama eğer tükettiğinden toplam olarak daha fazla değerli nesneler yaratma gücüne sahipse, zenginleşir. Buna göre, zenginlikler yaratma gücü, zenginliğin kendisinden çok çok daha önemlidir [...]” [1841] , List (1959: 143-144).”

“[...] neden daha önemlidir? Çünkü ulusun kudreti, yeni üretken yardım kaynakları açacak bir güçtür de ondan; üretken güçler, üzerinde zenginliklerin yetiştiği bir ağaçtır da ondan ve meyveyi taşıyan ağaç meyvenin kendisinden daha değerlidir de ondan.” [1841] , List (1959: 81)

Ayrıca, List, *bedensel emeği*, klasik iktisatçıların yaptığı gibi, zenginliğin tek kaynağı olarak görmüyordu.

“Yalnızca bedensel emek zenginliğin nedeni olarak nitelenirse, yeni ulusların antik çağ uluslarından kıyaslanamayacak ölçüde daha zengin, daha kalabalık, daha güçlü ve daha mutlu olmaları nasıl açıklanacaktır? [...] Bu görünümünü açıklamak için, bilim ve sanatlarda, ev içi ve kamuya açık donanımlarda, zihinsel gelişimde ve üretim yeteneğinde akıp gitmiş yüzyıllar boyunca yapılmış olan bütün ilerlemelere işaret etmemiz gerekir. Ulusların şimdiki durumu, bizden önce yaşadığımız, bütün nesillerin bütün keşiflerinin, icatlarının, geliştirmelerinin, mükemmelleştirmelerinin ve arzularının birikiminin bir sonucudur; onlar, yaşayan insanlığın zihinsel sermayesini oluşturmaktadır [...]” [1841] , List (1959: 148-149)

“Domuz yetiştiren biri, ona [klasik ekole] göre, üretkendir, insanları eğiten biri ise toplumun üretken olmayan bir üyesidir. [...] büyük virtüözler üretken değildir, çünkü çaldıkları [müzik parçaları] pazara götürülemez. Hastalarını kurtaran doktor üretken sınıfa dahil değildir de, ürettiği mübadele değerleri ya da haplar değersizliğe intikal etmeden önce sadece birkaç dakika var olabilen eczacı yamağı

¹ Karş. Fuerth (1920: 6-7), Randak (1972: 33), Haddad (1987: 3, 13) ve Mauch ile Werner (1989: 537-539)

² Bak. Fuerth (1920: 4-8) ve Mauch ile Werner (1989: 538-539).

pekala dahildir. Bir Newton, bir Watt, bir Kepler bir eşekten, bir attan veya çifte sürülen bir hayvandan daha üretken değildir [...]” [1841] , List (1959: 151)

List’in, buraya dek anahatlarını çıkardığım düşünce yolları; çağdaş kavramlarla ifade etmek gerekirse, ülkelerin, *belli bir andaki mutlak* veya *karşılaştırmalı* maliyet üstünlüklerine göre değil, *zaman içinde* değişecek olan (potansiyel) *karşılaştırmalı* avantajlarına göre uzmanlaşmaya gitmeleri gerektiği sonucuna çıkıyordu. Bir başka deyişle, bir malın yurtiçinde üretimi, dışardakine kıyasla geçici (kısa vadeli) maliyet dezavantajları ima ediyor olsa bile, uzun vadede daha avantajlı hale gelebilirdi.¹ Fakat bu durum, belli koşullar altında, korumayı gerekli kılabiliyordu. İşte tam bu noktada, List’in, neden yalnızca belli bir kalkınma aşamasındaki ülkeler için eğitici-gümrükler önerdiği sorusunun yanıtına iyice yaklaşmış oluyoruz.

2.2 List’in Argümanının Asıl Çıkış Noktası

List, geçen bölümde sözünü ettiğim beş ana kalkınmışlık derecesini dış ticaretin dört değişik aşamasıyla ilişkilendiriyordu:²

“[...] ilkinde, yurtiçi tarım yabancı sanayi mallarının dışalımını ve yerli tarım ürünlerinin dışsatımını aracılığıyla kalkındırılır; ikincisinde, yabancı sanayi malları dışalımını yanı sıra yerli sanayi malları [üretimi de] yükselir; üçüncüsünde, yerli sanayi malları yurtiçi pazarı büyük ölçüde besler; dördüncüsünde, büyük miktarlarda yerli sanayi malı ihraç, yabancı hammadde ve tarım ürünleri ise ithal edilir.” [1841], List (1959: 44)

Kalkınma sürecinde dışsatım ve dışalımın mal bileşiminde gerçekleşen dönüşümleri betimlerken List’in sözünü ettiği ikinci ve üçüncü dönemler, kalkınma aşamalarından dördüncüsünde, yani tarım-sanayi toplumlarınca yaşanır. Bu da, ulusun gelişmesini ve bağımsızlığını sürdürebilmesi için yerli sanayinin kurulmasının büyük önemini kısmen de olsa ima etmektedir.³ Sanayinin diğer sektörlere oranla daha büyük bir öneme

¹ Bak. List (1928: 326-333, 345-349 ve 1959: 73-88) ve Haddad (1987: 3).

² Meusel (1928: 77) şöyle yazıyor: “Her sistemin, içinden doğduğu ve ona göre anlaşılması gereken bir merkezî noktası vardır. List’te bu nokta tamamen dış ticaret politikasında yatmaktadır”.

³ Karş. List (1931: 329-330, 379-381).

sahip olduğunu düşündüğü, List'in şu sözlerinden kolayca anlaşıl-
maktadır:

“Saf bir tarım ulusunda, kendisi sanayi-ticaret toplumlarıyla serbest ticaret yapıyor olsa bile, üretken güçlerin ve doğal yardım kaynaklarının büyük bir bölümü boş ve kullanılmadan durmaktadır. Zihinsel ve politik eğitimi, savunma güçleri sınırlıdır. [...] Oysa sanayi gücü; bilimi, sanatı ve politik mükemmelleşmeyi ilerletir, halkın gönencini, nüfusunu, devletin gelirini ve ulusun kudretini artırır, ona ticaret bağlantılarını dünyanın bütün bölgelerine yayacak ve *sömürgeler edindirecek* araçlar sağlar, balıkçılığı, gemiciliği ve deniz kuvvetlerini besler. Yalnızca onun sayesinde yurtiçi tarım yüksek bir eğitim aşamasına çıkartılabilir.” [1841] , List (1959: 41-41)

“[...] sanayi iç ve dış ticaretin, gemiciliğin ve geliştirilmiş tarımcılığın, bu nedenle de uygarlığın ve politik kudretin / gücün [...] temelidir.” [1841] , List (1959: 39)

“[...] , öyle gözüküyor ki, makinayla [yapılan] üretim, bir ulusun zihinsel kültürünün asıl taşıyıcısı ve teşvik edicisidir.” [1843] , List (1931 S. 330)

Sanayinin, sağladığı *dışsal ekonomiler* (external economies) nedeniyle kalkınma sürecinde önemli bir rol oynuyor olması, List'e göre, tarım toplumundan tarım-sanayi-ticaret toplumuna geçişin hiçbir güçlükle karşılaşılmadan gerçekleştiği anlamına *gelmemektedir*. Çünkü, bütün uluslar, *öğrenme sürecine* (Lernprozeß) aynı anda girmemektedir.¹ Lachmann'a göre, “Bazı uluslar daima diğerlerine göre ekonomik ve teknolojik bakımdan daha ileri gitmiş olacak ve bu da diğer ulusların, ileri ulusları yakalayabilmek için birtakım iktisat politikası müdahalelerinin yardımına başvurmalarına yol açacaktır. Dünyadaki bütün ulusların aynı kalkınmışlık düzeyinde olmaları, öyle görünüyor ki, gelecek yüzyılda da gerçekleşmeyecektir. List'in kuramı [işte] bu yüzden güncelliğini korumaktadır.”²

“Tarım halklarının, serbest ticaret [koşullarında] tarım-sanayi-ticaret ulusları sınıfına geçişleri; ancak aynı eğitim sürecinin sanayi gücünü yükseltme yeteneğindeki bütün uluslarda aynı anda gerçekleşmiş olması, ulusların ekonomik eğitimlerinde birbirlerinin yoluna hiçbir engel koymamış olmaları, savaşlar ve gümrük sistemleri yüzünden birbirlerini ilerlemelerinde rahatsız etmemiş olmaları durumunda kendiliğinden gerçekleşebilirdi. Oysa bazı uluslar özel koşulların yardımıyla sanayide, ticarete ve gemicilikte diğerlerinin önüne geçtikleri; bu mükemmelleştirmelerden hareketle, diğer uluslara karşı politik üstünlük

¹ Bu bağlamda, değişik ülkelerdeki öğrenme süreçlerinin başlangıç farklılıkları dikkate alınırsa, ülkeler arasındaki üretim maliyeti farklılıkları da daha iyi anlaşılır. Bak. Kemp (1960: 65-66), Corden (1974: 249) ve Pindyck ile Rubinfeld (1989: 225-230).

² Bak. Häuser et al. (1989: 63).

sağlayacak ve onu sürdürecekt en etkili araçları erkenden fark ettikleri için; bir *sanayi ve ticaret monopolü* sağlamak ve daha az ilerlemiş ulusları ilerlemelerinden alıkoymak amacındaki ve hâlâ da o amaca yönelik olan önlemleri aldılar.” [1841] , List (1959: 40)

İşte List’in düşüncelerinin, tarım toplumlarına yerli sanayilerini kurma ve geliştirme çabalarında uygun bir gümrük sistemi (dışalım gümrükleri, dışsatım primleri, vb.) kurmalarını önermesine yol açan *canalıcı nokta* tam burada yatmaktadır. Ancak, List’in kendi gösterdiği titizliğe uygun bir biçimde, bir kez daha belirtmek gerekir ki; yurtiçi sanayi gücünün kurulması ve korunması için, bir başka deyişle ulusun endüstriyel eğitimi için, yalnızca gümrükler yeterli değildir. Altyapı (demiryolları vb.), onların geliştirilmesi, eğitim ve yasal düzenlemeler de önemlidir kalkınma sürecinde.¹

“Yerli endüstrinin, etkililiği ve kullanılabilirliği kuşku götürmez olan teşvik araçları hakkında tartışmak yoktur planımızda. Bunlar arasında örneğin öğretim kurumları, özellikle teknik okullar, sanayi sergileri, ödüllü yarışmalar, taşımacılıktaki gelişmeler, patent yasaları vb., endüstriyi teşvik edecek ve iç ve dış ticareti kolaylaştırıp düzenleyecek türden bütün yasa ve kurumlar bulunmaktadır. Biz burada yalnızca, endüstriyel eğitime yönelik bir araç olarak gümrük yasalarından söz edeceğiz.” [1841] , List (1959: 273)

List’in gümrük sistemine göre, *dışsatım yasakları* ve *dışsatım gümrükleri* birer istisna oluşturmaktaydı.² *Dışsatım primleri* ise “yerli fabrikaların ileri ulusların fabrikaları karşısında üçüncü ulusların pazarlarına yapacakları dışsatımı ve oradaki rekabetlerini kolaylaştıran sürekli bir önlem olarak kötü; kendisi sanayide henüz yeni ilerlemeler kaydetmiş olan ulusların sanayi ürünü pazarlarını ele geçirmede kullanılan bir araç olarak daha da kötü[ydü]”.³ Gerçi List, ithal edilen ürünlere, malî amaçlarla ılımlı gelir gümrüklerinin (Einkommenszölle) konulmasını olanaklı görüyordu ama, gümrük sisteminin asıl ağırlığı, *koruyucu gümrüklerdeydi* (Schutzzölle). Yalnızca yerli endüstrinin teşvik edilmesi ve korunmasını amaçlayan bu tür gümrükler ise bir tek genç tarım-sanayi toplumları için hoşgörülebilirdi.⁴

¹ Bak. List (1928: 334).

² Karş. List (1959: 273).

³ Karş. List (1959: 278).

⁴ Karş. List (1928: 119-121, 392-393 ve 1959: 273).

“Ulusun ekonomik kalkınmasını dış ticaretin düzenlenmesi aracılığıyla teşvik edici bir araç olarak gümrük sistemi, daima, ulusun endüstriyel eğitimi ilkesini temel almalıdır” [1841] , List (1959: 44)

List’in “eğitici” veya “koruyucu” gümrükler dediği bu gümrüklerin özelliklerine şimdi daha yakından bakılabilir.

2.3 List’e Göre Koruyucu Gümrüklerin Özellikleri

Friedrich List’e göre “yalnızca ulusun sanayi gücünü teşvik etmek ve korumak amacıyla” konulması gereken dışalım gümrüklerinin en önemli özelliği, belki de, sürekli bir önlem olma karakteri *taşımıyor* olmalarıydı. Bu *geçici koruma dönemi*, aşamalar kuramına göre, kalkınmanın yalnızca dördüncü aşamasına rastlıyordu. Bu geçicilik, aynı zamanda, List’in *nihai amacının, tam ticaret serbestliği* olduğunu da ima ediyordu. 1839 tarihli bir çalışmasında belirttiğine göre¹ koruma sistemi, *kozmpolit* öğretinin temel kurallarıyla çelişmemekte, tam tersine onunla mükemmel bir uyum içinde bulunmaktaydı. Çünkü, koruma sistemi sayesinde yavaş yavaş *bütün uluslar* artık öyle bir endüstri, uygarlık ve politik güç düzeyine ulaşacaklardı ki, birbirleriyle *birleşmemeleri* ve dolayısıyla da genel bir *ticaret serbestliğine* geçmemeleri için bir neden kalmayacaktı.

List, yıllar ilerledikçe, içinde koruma gümrüklerinin de yer aldığı genel düşünce sistemini, yazılarında daha farklı bir biçimde dile getirir oldu. Aşamalar kuramındaki beşinci aşama, yerini bir tür *emperyal düşüncesi* veya *büyük-alan düşüncesine* bıraktı. Bu görüşleri, Häuser et al. (1989: 5, 58, 72-73, 78, 88-89) gibi kimi yazarlarca, (Batı) Avrupa’daki bütünleşme-birleşme sürecinin düşünsel kökenlerinin en önemlilerinden biri olarak görülmektedir.

Meusel’e (1928: 86) göre, “her ne kadar zihinsel gelişimi boyunca keskin dönüşümlere uğramışsa da, List’in nisbeten belirgin bir biçimde çevrenmiş bir hedef düşüncesi” vardı:

“[...] ekonomik bakımdan tamamen olgunlaşmış, politik bakımdan bağımsız, bir güçler dengesi sistemi içinde bulunan uluslara dayalı gerçek liberal düşüncenin

¹ Karş. List (1928: 120).

yerine, son yazılar[ın]da giderek daha çok, ‘emperyal düşüncesi’, yani dünyayı aralarında paylaşan dört veya beş güç[ün oluşacağı görüşü] geçti”.¹

Randak’a (1972: 48-49) göre ise,

“Daha 1841 tarihli ‘Ulusal Sistem’de, kıtasal güçlerin İngiltere’nin deniz üstünlüğüne karşı birleşip bir kıta birliği kurması düşüncesi karşımıza çıkmaktadır. Burada, her ne kadar hâlâ, *dış ticarete* büyük bir rolün düştüğü tarım-sanayi-ticaret devleti biçiminde olsa da, geç List için karakteristik olan ikinci kavram, *büyük ekonomik alanlar* kavramı bulunmaktadır. Geç List’in büyük-alan kavramında, politik bakımdan bağımsız, kendi kendine yeten büyük ekonomik alanın *iç ticareti* daha baskındır. [...] Fakat büyük-alan düşüncesi hâlâ, üretken güçler düşüncesiyle bağlantılıdır. [...] Weippert’e göre, List, aşamalar öğretisinden bütünü vazgeçmemiş, beşinci aşamayı, tarım-sanayi-ticaret devletini büyük-alan ekonomisi ile değiştirmiştir.”²

List (1959: 45, 275) serbest ticaretten veya dışalımın tamamen yasak olduğu sistemden koruyucu sisteme geçişi *aşamalı bir geçiş* biçiminde düşünüyordu. Artacak (veya azalacak) olan gümrük oranları çok daha önceden saptanmalıydı. Bir ulusun, savaş veya benzeri nedenler yüzünden zorunlu olmadıkça, *ticaret yasakları* (Prohibitionen) ile dışarıya birdenbire ve tamamen kapanmasını çok zararlı ve yanlış buluyordu. *Yüksek gümrük oranlarını* ise aşağı yukarı dışalım yasaklarıyla aynı değerde görüyordu. List, o zamanların Almanyası için *ılımlı gümrük oranlarının* uygun olacağını söylüyordu. Fakat, bu üç düzeyden hangisinin daha iyi olduğunun, ilgili ülkenin kendisine özgü

¹ Örn. bak. List (1931: 267-296), *Die Allianzenkschrift von 1846*.

² Aslında, 1 Ocak 1993’ten itibaren kendi aralarındaki “sınırları kaldırıp” 340 milyon kişi için tek *iç pazarı* oluşturarak, bütünleşmenin son aşaması olan politik birliğe doğru ilerlemekte olan ve bundan bir süre önce bazı Avrupa Birliği ülkelerinde seçmenlerin hızlı, bürokratik ve merkeziyetçi bir Avrupa birleşmesine uzak durduklarını oylarıyla ifade etmelerine karşın AB ülkeleri, üçüncü ülkelere, kendi içlerine kapanarak onları dışlayacakları ve dış ticaretten çok iç ticarete daha fazla önemin verildiği, “kendi kendine yeten” ve gerçekte dışarıya kapanan bir büyük ekonomik alanın yaratılmakta olduğu izlenimini vermekteydiler. Akla hemen List’in *büyük-alan* düşüncesini getiren bu kaygılar, bir yanda (Doğu Bloğu’nun çözülmesinden sonra) giderek daha da belirginleşen Kuzey-Güney çelişkisini, çekişmesini pekiştirmekte, diğer yanda da 2. Dünya Savaşı’ndan sonra GATT’ın da yardımıyla dünya ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik zorlu çabaların boşa gidebileceği kuşkuvarını yaratmaktadır. Fakat bu durum, List’in düşüncelerinin güncelliğini koruyabilmiş olmasının başka bir kanıtıdır da.

koşullarına ve sanayisinin durumuna bağlı olduğunu da belirtiyordu.¹ Gümrük oranlarının yüksekliğinin saptanması için kullanılabileceğini düşündüğü ölçütü ise şöyle dile getiriyordu:

“Korumanın çok abartılması ve aceleye getirilmesi, ulusun kendi gönençinin azalması nedeniyle [ülkenin] kendisini cezalandırtırır. [...] Bir kez korunmakta olan bir endüstri dalının korunma oranı, asla, bu endüstrinin yabancı rekabet yüzünden varlığını tehdit edebilecek kadar ileri gitmemelidir. Var olanın muhafazası, ulusal endüstrinin köklerinin ve gövdesinin korunması kesin ilke olmalıdır. Buna göre, yabancı rekabetin yıllık tüketim artışından pay almasına izin verilebilir. Gümrük oranları; dış rekabet, yıllık artışın en büyük bölümünü veya tamamını elde ederse, artmalıdır.” [1841] , List (1959: 45)

List (1959: 44, 46-47, 277) üç mal grubunu, yani tarım ürünlerini, pahalı lüks malları ve karmaşık makinaları veya makina yapan makinaları, bir ekonomide korunması gereken mal gruplarının arasında *görmüyordu*:²

“İç tarımı koruma gümrükleriyle ilerletmeyi istemek, iç tarım ancak yurtiçi sanayiler aracılığıyla ekonomik biçimde geliştirilebileceği ve yabancı hammaddelerin ve tarım ürünlerinin dışlanması yüzünden ülkenin kendi sanayilerinin gelişmesi bastırılacağı için, budalaca bir başlangıçtır.” [1841] , List (1959: 44)

“Gerçi, bir iç sanayi gücünü kurabilecek yetenekteki bir ulusta, sanayi ürünlerinin fiyatları serbest dışalım durumundakinden dışalım gümrükleri ölçüsünde daha yüksektir, ama iç sanayi gücünün ilerlemesi ve böylece iç rekabetin oluşması sonucu, fiyatlar zamanla, serbest dışalımda olduğundan da aşağıya düşer. Oysa tarım ürünlerine konan dışalım gümrüklerinin, bu canlandırıcı etkisi yoktur, sonradan fiyat azalmasına yol açmazlar.” [1839] , List (1928: 120)

“En az dikkat edilmeyi ve en az korunmayı hak eden sektörler, sırf pahalı lüks mallar üretenlerdir: ilkin, üretimleri yüksek bir derecede teknik eğitim gerektirdiği; ikincisi, bunların toplam değerinin bütün ulusal üretime oranı önemsiz olduğu ve dışalımları [...] tarım ürünü ve hammadde veya sanayi ürünleri olarak ödenebileceği; sonra, savaş zamanı dışalımlarının kesilmesi pek hissedilir sıkıntılar yaratmayacağı; son olarak da, yüksek koruma gümrükleri bu mallarda kaçakçılık yoluyla en kolay biçimde çığnenebileceği için.

Teknikte ve makina üretiminde henüz pek kayda değer ilerlemeler yapmamış uluslar; bütün karmaşık makinaların dışalımını, bu ilişkide, en ileri ulusun yaptıklarını yapabilecek duruma gelinceye kadar ya serbest bırakmalı ya da yalnızca düşük gümrüklendirmelidir. Makina fabrikaları, bir yerde, fabrika

¹ Karş. List (1928: 392 ve 1959: 45, 274-275).

² İlk alıntıdaki sözler; List’in koruma argümanının, günümüzde özellikle AB’de tarım üreticilerinin korunmasını isteyen kimi çevrelerce nasıl haksız bir biçimde dayanak olarak kullanıldığını göstermektedir.

fabrikalarıdır, ve yabancı makinaların dışalımına konacak her gümrük, iç sanayi gücüne [getirilecek] bir sınırlamadır.” [1841] , List (1959: 277)

Gelecek bölümde, çeşitli iktisatçılarca ileri sürülen diğer klasik bebek endüstriler argümanlarını, buraya dek en ayrıntılı biçimiyle ortaya koymuş bulunduğum List’inkiyle karşılaştırmalı olarak ele alacağım.

3 Literatürdeki Diğer Korumacılık Argümanları

3.1 Smith’te Korumacılık

Gerçi List onun korumacılıkla ilgili görüşlerini görmemezlikten gelmektedir ama, *Ulusların Zenginliği* adlı kitabında belirttiğine göre Adam Smith (1723-1790), yerli endüstrileri yabancı rakipleri karşısında tarifeler aracılığıyla korumanın genelde yararlı olabileceği *iki özel durumdan* açıkça söz etmektedir. Bunlardan birincisi, ülke savunması açısından belli bir endüstrinin gerekli (hayati) olması; ikincisi ise, yerli üreticiler üzerine yabancı rakipleri karşısında dezavantaj sağlayacak biçimde vergilerin konulmuş olması durumu.¹

Birinci duruma örnek olarak Smith, dönemin İngiliz gemicilik sektörünü verir. Ona göre İngiltere, kendi denizcilik sektörünün yabancı denizcilik sektörleri aleyhine olacak biçimde vergiler ve hatta yasaklarla korunmasının dış ticarete veya ondan doğabilecek olan zenginliğe zarar vereceğini bile bile kendi deniz donanmasını korumalıdır. Çünkü ülke savunması, zenginlikten çok daha önemlidir.

İkinci özel durumda ise Smith, ürünleri vergilendirilen yerli üreticilerin, iç piyasadaki rakipleri karşısında sahip oldukları fiyat dezavantajını ortadan kaldırmak amacıyla, dışalım üzerine koyulacak vergilerle korunmalarının kimi çevrelerce uygun bulunduğunu yazmaktadır. Çünkü böylece, yabancı üreticiler yurtiçi piyasada monopol durumuna gelmekten alıkonulmuş olacaktır.

Ancak, Smith sonuç olarak, bir yanda İngiltere’de günün birinde tam anlamıyla serbest ticaret koşullarının kurulacağı konusunda karamsardır;

¹ Bak. Smith (1948: 281-297).

“Gerçekte, bir gün gelip İngiltere’ye yeniden büsbütün ticaret serbestliği geleceğini ummak, orada, bir Oceana [Masal Dünyası] veya Utopia [Hayal Ülkesi] kurulacağını beklemek kadar anlamsızdır.” [1776] , Smith (1948: 295)

diğer yanda da söz konusu iki istisnanın serbest ticaret açısından zararlı olduğunun bilincindedir:

“Dışalımı azaltmak hatta önlemek amacıyla konulan vergiler, ticaret serbestliği için olduğu kadar gümrük geliri için de besbelli baltalayıcıdır.” [1776] , Smith (1948: 297)

3.2 Hamilton’un Argümanı

Amerikalı Alexander Hamilton (1757-1804), *Report on Manufactures* adlı raporu (1790)¹ nedeniyle, bebek endüstriler argümanının ilk sözcüsü olarak bilinir. Ancak, Hamilton’un genç endüstrilerin korunması ve desteklenmesi için ileri sürdüğü temel gerekçe List’inkinden daha farklı ve sadeydi. Hamilton’un raporunu yazdığı yıllarda, diğer ülkelerin uyguladığı korumacı önlemler nedeniyle, Amerikan tarım ürünleri, dünya piyasalarında yeterince alıcı bulamıyordu. Hamilton, tarım ürünlerindeki bu arz fazlalığının ortadan kaldırılabilmesi için, Amerika’daki iç talebin artması gerektiğine, bunun da yerli sanayinin korunması ve teşvik edilmesi sayesinde gerçekleştirilebileceğine inanıyordu. Bu gerekçe farklılığına karşın, Hamilton da List gibi, güçlü bir iç sanayinin kurulmasının ülke tarımı ve genel gönenç üzerinde yaratacağı olumlu etkilerin farkındaydı.²

3.3 Say’ın Argümanı

List’in (1959: 280) de sözünü ettiği gibi, Smith’in takipçilerinden Jean Baptiste Say (1767-1832), yerli sanayinin korunmasını, yalnızca, bir endüstri dalının, *birkaç yıl sonra* kârlı duruma geçip artık korunmaya gerek duymayacak olduğunun önceden beklenmesi durumunda doğru buluyordu. “Korunmayı hak eden” endüstri dallarının seçimi için Say’ın düşündüğü ve benim burada *Say testi* diye adlandırmak istediğim bu

¹ Hamilton’un ünlü raporu örn. Frisch (derl.) (1985: 278-318)’de bulunabilir. List, bu raporun yayınlandığı 1790 yılında yalnızca bir yaşındaydı!

² Karş. Frisch (derl.) (1985: 277-278, 288, 292-294).

ölçüt, List’e göre, çok katı bir zaman sınırlaması getirdiği için hiç de anlamlı değildi.

“Çünkü doğası ve eğitimi sayesinde bir sanayi gücü kurma yeteneğindeki bir ulusta, hemen her endüstri kolu sürekli ve güçlü bir koruma sonucu kârlı duruma gelir, ve bir ulusa, tıpkı bir ayakkabıcı çırağına ayakkabı yapmayı öğrenmek için *yalnızca* birkaç yılı uygun görmek gibi, büyük bir ulusal endüstri dalının veya bütün ulusal endüstrinin mükemmelleştirilmesi için yalnızca birkaç yıl izin vermek gülünçtür.” [1841] , List (1959: 281)

3.4 Mill’in Argümanı

Say’dan başka John Stuart Mill (1806-1873) de, koruyucu gümrükleri, serbest dışticaretin bir istisnası olarak görüyordu. Mill’in endüstriyel eğitime fırsat veren koruma gümrükleri ile ilgili düşünceleri ve bundan türetilebilecek olan yeni bir test de, kendisinin çeşitli yazarlarca sık sık atıfta bulunulan şu tümcelerinde bulunmaktadır:

“Koruyucu gümrüklerin saf politik ekonominin ilkelerine göre savunulabileceği tek durum, (özellikle genç ve gelişen bir ulusta) ancak [gümrük,] özünde ülkenin koşullarına tamamen uygun olan yabancı bir endüstrinin yerleştirilmesi umuduyla *geçici bir süre için* konursa söz konusudur. Bir ülkenin [belli] bir üretim dalında diğer bir ulusa üstünlüğü çoğunlukla yalnızca, [o daldaki üretime] *daha önce başlanmış olmasından* ileri gelir. Ülkenin ne doğal bir avantajının ne de dezavantajının olması gerekir; yalnızca, kazanılmış olan yetenek ve deneyimlerin o anki üstünlüğü [yeterlidir]. Bu yetenek ve deneyimleri henüz kazanmak zorunda olan bir ülke, başka bakımlardan, üretime, [o dalı] daha önce ele alanlardan daha uygun olabilir [...]. Fakat, bireylerin, riski veya daha doğrusu, kesin olan bir zararı kendilerinin üstlenerek yeni bir imalat sanayii dalını kurmaları ve üreticilerin, süreçlerin artık onlar için gelenekselleşmiş olduğu üreticiler düzeyine kadar eğitilmesine dek [kuruluşun] yükü[nü] taşımaları beklenemez. *Makul bir süre* sürdürülen bir koruyucu gümrük, bazen, ulusun kendi kendini böylesine bir deney için yük altına sokabileceği en az zararlı yöntem olabilir. Fakat koruma, ondan yararlanan endüstrinin bir süre sonra korunmaktan vazgeçebileceğine güvenilebilmek için iyi gerekçelerin bulunduğu durumlarla sınırlı olmalıdır. Yerli üreticilerin, korumanın, onların neleri yapabilecek durumda olduklarını adil bir biçimde sınamak için gerekli olan zamandan daha fazla sürdürülebileceğini bekllemelerine de asla izin verilmemelidir.” [1848] , Mill (1900: 423)

Kemp’in (1960) Mill’in yukardaki düşüncelerinden çıkarsadığı *Mill testi* şöylece özetlenebilir:

“Koruma; koruma gümrüğüyle teşvik edilen endüstrinin bir süre sonra onsuz yapabileceğine dair haklı bir nedenin bulunduğu varsayılabilmesi veya başka bir deyişle, bu endüstrinin gelecekte koruma olmadan kârlı olacağını beklenebildiği durumlarla sınırlı kalabilir.” [Negishi (1968: 56)]

Mill de, List gibi, genç endüstriler için gereken koruma süresini, Say’ın aksine, *birkaç* yıllla sınırlamamıştır. Öte yanda, Mill’in, sanayileşmede

öğrenme sürecinin rolünü daha açık seçik bir dille vurgulamış olması, onun yukardaki birkaç paragrafta ileri sürdüğü koruma gerekçesinin, List’inki karşısındaki üstünlüğünü göstermektedir.¹

3.5 Bastable’ın Argümanı

C. F. Bastable’ın (1855-1945) tartışmalara katkısı ise Bastable (1903: 139-142 ve 1911: 117-137)’de bulunabilir. Bastable (1911: 135), yazdığı şu tümceler aracılığıyla, Mill testi denen teste ikinci bir aşama eklemiştir:

“(1) yardım görecektir [korunacak] endüstri bir süre sonra kendini geçindirebilir duruma gelmelidir ve

(2) sonuçta sağlanan avantaj, süreç boyunca uğranılan kayıpları aşmalıdır.”

veya daha açıkçası:

“Yabancı malların dışalımına konan bir gümrük vergisi, bebek endüstrilerin olgunlaşmasına izin verir; yoksa, [bu endüstriler] yabancı rakiplerin kıskanç rekabeti [altında] ezileceklerdir. [...] ilk anda bir kayıp olur; [ama] endüstriler artık kurulduktan sonra, ulusu başlangıçtaki özverileri nedeniyle fazlasıyla tazmin edecek daha büyük bir kazanç doğar. [...] Belli bir endüstrinin başta kârsız olabileceği akla uygundur; fakat sonradan çok kârlı duruma gelebilir. Bununla birlikte, söz konusu olan husus, [...] daha çok şudur: - Korumadan kaynaklanan kaçınılmaz ve ani kayıp, yeni endüstrinin gelecekteki kazançları tarafından dengelenebilecek midir?” Bastable (1903: 139-140)

Her ne kadar Bastable bu tür bir ölçüt geliştirdiyse de, bebek endüstriler argümanını, serbest dış ticaretin bir istisnası olarak görmüyordu. Çünkü ona göre, pratik (tarihsel) deneyimler² göstermekteydi ki, genç endüstrilerin korunması için alınan önlemlerin yol açtığı zararlar

¹ Haberler (1933: 206), “Mill gerçi List’ten daha sonra (*Principles*’ın ilk baskısı 1848’de) yazdı, ama List’ten değil, Amerika’lılardan etkilenmişti.” diye belirtiyor.

² Literatürde, kuşkusuz, eğitici-gümrüklerin çeşitli ülkelerdeki gereklilikleri ve başarılılıkları hakkında yapılmış *ampirik çözümlemeler* de bulunmaktadır. Bu çalışmalardan en önemlileri arasında Taussig (1931), Westphal (1981), Krueger ile Tuncer (1982, 1984), Lucas (1984) ve Bell et al. (1984) sayılabilir. Örneğin Krueger ile Tuncer (1982), “daha çok korunan endüstrilerde birim çıktı başına girdinin daha hızlı düşeceği ve bunun da korumayı haklı kıla-acağı” önkabulünden hareketle yaptıkları testte, Türkiye ekonomisinde 1960’lı yıllardaki yoğun korumanın haklı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak, yazarlara göre buradaki sorun, ticaret rejiminin kendisinden kaynaklanan yanlış teşviklerdir. Lucas (1984) ise, korunan endüstrilerdeki öğrenmenin daha hızlı olmasının gerekmediği düşüncesini ileri sürerek, Krueger-Tuncer testinin özünü eleştirmiş ve daha yavaş öğrenen endüstriler için daha yüksek korumanın gerekeceğini vurgulamıştır.

sağladıkları yararlardan daha fazladır. Dahası, Bastable, Mill'in, kendi görüşlerinin korumacılık yararına yorumlanmasına karşı çıktığını da ileri sürmüştür:

“Mill, Bay Horace White’a yazdığı bir mektupta, kendi Principles’ından (V. 10, § 1) sık sık alıntısı yapılan paragrafa atıfta bulunarak, şunları yazmaktadır: - ‘[Bu] paragraf, kanaatimce hatalı olarak, serbest ticaretin Birleşik Devletler’de ve benzer amaçla Avustralya sömürgesinde uygulanamazlığını göstermek için kullanılmıştır.’ ” Bastable (1903: 141)

Buna karşın, Haberler (1933: 207), “Mill onayını verdiğiinden bu yana, eğitim argümanı serbest ticaretçi pek çok iktisatçı tarafından ilke olarak kabul edilmektedir”, derken son derece haklıdır. Gerçekten de günümüzde, bebek endüstriler argümanı, *optimal gümrük argümanı*yla birlikte, serbest ticaret öğretisinin iki istisnasından en önemlisi olarak görülmektedir.¹

3.6 Kemp’in Mill ve Bastable’ın Argümanları Hakkındaki Düşünceleri

Mill ve Bastable testlerinin görece yeni bir değerlendirmesini, Murray Chilvers Kemp (1960) yapmış ve eğitici-gümrük argümanı ile ilgili tartışmaları modern bir kavramsal çerçeveye oturtmuştur.² Ona göre, bebek endüstrilerin gümrüklerle korunması, yalnızca, statik artan maliyet (static increasing costs) koşullarında yaşanacak dışsal (edinilen deneyimlerden bütün potansiyel firmaların tamamen ve bedelsiz yararlanmasına elveren) bir öğrenme süreci (dynamic external economies) durumunda anlamlıdır. Kemp’in, adı geçen çalışmada ulaştığı sonuçları daha iyi aktarabilmek ve anlayabilmek için, bazı kavramları açıklığa kavuşturmak gereklidir. Bir firmanın sağlayabileceği maliyet düşüş ya da tasarrufları (economies) öncelikle ikiye ayrılabilir:³

¹ Örn bak. Pigou (1906: 13), Negishi (1968: 56), Baldwin (1969: 295), Johnson (1970: 59), Krueger ile Tuncer (1982: 1142) ve Häuser et al. (1989: 66).

² Kemp’in (1960) çalışmasının sonuçlarıyla ilgili önemli yayınlar arasında Johnson (1965, 1970), Grubel (1966), Negishi (1968), Baldwin (1969), Clemhout ile Wan (1970) ve Corden (1974: 248-279) yer almaktadır.

³ (Mikro)iktisat ders kitaplarında hâlâ açık seçik bir biçimde pek yer verilmeyen bu sınıflandırma için bak. Haberler (1933: 149-156), Corden (1974: 249) ve Pindyck ile Rubinfeld (1989: 225).

1. *Statik tasarruflar* ya da¹ *ölçek ekonomileri* (economies of scale),
2. *Dinamik tasarruflar* ya da² *zaman ekonomileri* (economies of time).

Bu tasarruf türlerinin her ikisi de ya *içsel* (internal) ya da *dışsal*dır (external). Başka bir deyişle, dört tür tasarruf söz konusudur:

- 1A. Statik içsel tasarruflar,
- 1B. Statik dışsal tasarruflar,
- 2A. Dinamik içsel tasarruflar (geri döndürülemeyen tasarruflar) ve
- 2B. Dinamik dışsal tasarruflar.

Statik tasarruflar durumunda maliyetler mutlaka düşer, çünkü:

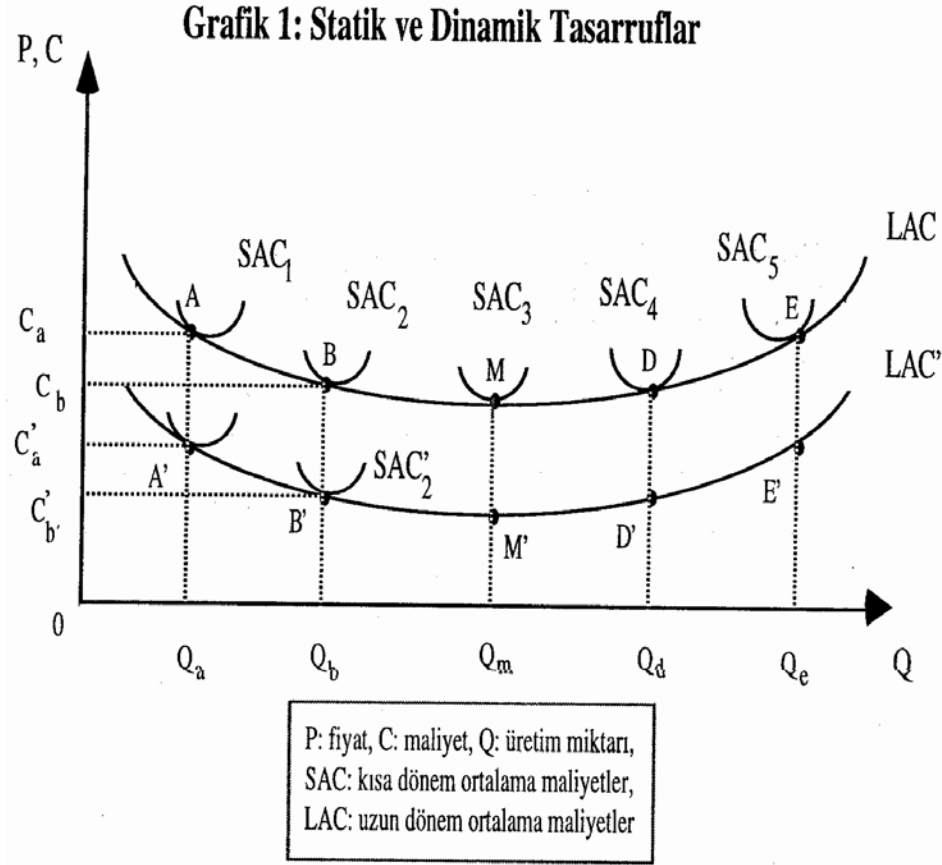
- (1) daha büyük ölçekli işletmelerde, küçük ölçeklilere oranla ortalama maliyetlerden çeşitli nedenlerle tasarruflar sağlanır (*Durum 1A*) ve / veya
- (2) endüstri dalı (yeni işletmelerin kurulması gibi nedenlerle) bir bütün olarak genişleyince, o endüstri dalındaki bütün işletmelere (büyüklükleri değişmese bile) yararı dokunacak olan daha iyi üretim koşullarına kavuşulur (*Durum 1B*).

[Haberler (1933: 152)].

Aslında, *statik içsel* ve / veya *dışsal tasarruflar*; uzun dönem ortalama maliyet (LAC) eğrisine aşağı doğru eğimli olduğu ilk bölümde teğet olan iki kısa dönem ortalama maliyet (SAC_1 ve SAC_2) eğrisinin temsil ettiği firma ölçeklerinden sağdakinde (SAC_2), çıktı düzeyinin daha yüksek olması sayesinde daha düşük ortalama maliyetlerle çalışılabildiğini göstermektedir (Grafik 1). Q_m üretim düzeyinin üzerinde üretimde bulunulabilen ölçeklerde, artık içsel ve / veya dışsal *statik eksi-tasarruflar* (diseconomies) nedeniyle uzun dönem ortalama maliyetler (LAC) yükselecektir (M noktasından D ve E noktalarına geçişte olduğu gibi). Başka bir deyişle, LAC eğrisinin sol yarısında *statik azalan maliyetler*, sağ yarısında ise *statik artan maliyetler* söz konusudur.

¹ Burada, kapasite kullanım oranı artışlarından kaynaklanabilecek olan statik maliyet tasarrufları ihmal edilmektedir.

² Burada da, Ar-Ge harcamaları sonucunda elde edilecek dinamik maliyet tasarrufları ihmal edilmektedir.

Üretim düzeyi yüksekliğine bağlı birim maliyet düşüşlerinin yanı sıra, çıktı ve firma ölçeği sabitken de maliyet düşüşleri sağlanabilir. Çünkü yeni kurulan bir endüstrinin yaşadığı öğrenme süreci boyunca sağlanan içsel ve dışsal *zaman ekonomileri*, LAC eğrisini bütünüyle aşağı doğru kaydıracaktır (Grafik 1'deki LAC').¹

Pindyck ve Rubinfeld (1989: 225), Grafik 1'de A noktasından A' noktasına geçiş sırasında sağlanan bu dinamik tasarrufların başlıca nedenlerini şöyle özetliyorlar:

¹ Gerçekten, zaman geçtikçe firma deneyim artışı sayesinde parça başına maliyet düşüşleri sağlarken, eşanlı olarak üretim ölçeği de büyüyebilir. Başka bir deyişle, firma aynı anda hem statik hem de dinamik tasarruflar sağlayabilir. Bu durumda, Grafik 1'deki firma, örn. A gibi bir noktadan B' gibi bir noktaya teğet olan üretim ölçeği eğrisine (SAC'2) gelmiş olacaktır.

“Bazı firmalarda, uzun dönem ortalama maliyetler, işçiler ve yöneticiler işlerinde deneyim kazanarak yeni teknolojik bilgileri özümstedikleri için *zamanla* düşebilir.

Yönetim ve işgücü üretim yaptıkça deneyim kazanırken, firmanın belli bir çıktı miktarını üretmek için [katlandığı] marjinal ve ortalama maliyeti, dört nedenden dolayı düşer. Birincisi; *işçilerin*, verilen bir işi tamamlamaları ilk başlarda, çoğunlukla, daha uzun zaman alır. [İşçiler] uyum sağladıkça, hızları artar. İkincisi; *yöneticiler*, malzeme akışından imalatın kendisinin organizasyonuna kadar, [bütün] üretim sürecini daha etkili programlamayı öğrenirler. Üçüncüsü; yaptıkları ürün dizaynında son derece titiz olan *mühendisler*, hata artışına yol açmaksızın maliyet tasarrufu sağlayacak dizayn değişikliklerine izin verebilecek ölçüde deneyim kazanabilirler. Dördüncüsü; *malzeme* [girdi] *arz edenler*, firmanın gereksindiği malzemeleri nasıl daha etkili işleyeceklerini öğrenebilirler ve bu avantajlardan bazılarını firmaya, daha düşük malzeme maliyetleri biçiminde yansıtabilirler.”

Yazarların saydığı dört nedenden ilk üçü dinamik içsel tasarruflara (*Durum 2A*), sonuncusu ise dinamik dışsal tasarruflara (*Durum 2B*) örnek oluşturmaktadır. Dinamik dışsal tasarrufların bir diğer türü de, aynı endüstri içindeki diğer firmaların deneyimlerinden firma serbestçe yararlanabiliyorsa¹ ortaya çıkar. Kemp’in yaklaşımında, 2B’nin bu ikinci türü kritik bir rol oynar.

Her ne kadar Haberler (1933: 152-156, 209) gibi kimi iktisatçılar 1B durumundan hareketle korumacı argümanlar geliştirmeye çalışmışlarsa da, *klasik* eğitici-gümrük argümanları daha çok *dinamik tasarruflara* dayandırılı gelmiştir [Kemp (1960: 66) ve Corden (1974: 249)]. Çünkü, bu koruma argümanlarının en önemli ögesi olan *zaman* yalnızca 2A ve 2B durumlarında ortaya çıkmaktadır. Bebek endüstriler tezi, yukarıda da sergilendiği gibi, bugünkü uluslararası maliyet farklılıklarına değil de *gelecekteki* olası maliyet üstünlüklerine dayanmaktadır.

Kemp (1960: 65-66), çalışmasında; faktör arz eğrilerinin tam esnek, faktör fiyatlarının sabit (yoksa, değişen faktör fiyatları LAC eğrisini aşağı veya yukarı doğru kaydırırdı), yabancı endüstrinin artık deneyimden öğrenebilecek bir şeyinin kalmaması anlamında olgun ve yerli firma veya firmaların sağladığı statik pozitif veya negatif tasarrufların hepsinin içsel olduğu varsayımlarından yola çıkmıştır.

¹ Bu tür tasarruflar, yararlanan firma açısından *dışsal*, endüstri açısından *içseldir*. Oysa Pindyck ile Rubinfeld’in sözünü ettiği son tasarruf türü, hem firma hem de onun içinde bulunduğu endüstri açısından *dışsal*dır. Bu noktaya, Bölüm 3.7’de yeniden döneceğim.

Aslında bir firmanın uzun dönemli planlama eğrisi özelliğindeki LAC eğrisi, t_0 gibi bir dönem için Grafik 2a'daki LAC_0 gibi gözükmemektedir. Kemp'in yaptığı gibi, önce, *statik azalan tasarruflar* (yani statik artan maliyetler) durumunu ele alalım. P_w gibi bir dünya fiyatında ulusal bir endüstri, yabancı endüstrinin firmalarından daha yüksek maliyetlerle¹ çalışılması gerekeceği için, *geçici bir koruma olmaksızın* kurulamaz (Grafik 2a). Bu durumda iç ve dış maliyet farkı, birim başına OP_0 (ya da Q_0A) ile OP_w farkı kadardır. Söz konusu endüstri, zamanla azalacak olan P_wP_0 / OP_w gibi bir *ad valorem* gümrük vergisi oranından başlayarak korunacak olursa, öğrenme sürecinin maliyetleri yerli firmalar için taşınabilir duruma geleceğinden, öncü niteliğindeki yerli firma, Grafik 2a'daki OQ_0 miktarında üretimle işe başlayacaktır. Ancak, zamanla genç endüstri veya firma deneyim kazandıkça maliyetler düşecektir: Örneğin birinci dönemin sonunda, kısa dönem ortalama maliyet eğrisi SAC_0 'dan SAC_1 'e kaymış olacaktır. Aynı anda, artık gümrük oranlarının P_wP_0 / OP_w 'den P_wP_1 / OP_w 'ye düşmesi de gerekir. Daha sonraki deneyim artışlarına eşlik edecek gümrük oranı ise, örneğin P_wP_2 / OP_w olmalıdır. Bu kaymalar, Kemp'in (1960: 66) yaptığı gibi, bir maliyet-zaman² diyagramında da (Grafik 2b) gösterilebilir. Burada, $A'B'C'D'$ eğrisinin yüksekliği, yerli endüstrinin minimum ortalama maliyetlerini ya da korumasız iç fiyatı göstermekte; eğrinin negatif eğimi ise, yerli üreticilerin maliyetlerinin, ölçek genişlemesi ve zaman içindeki deneyim artışı nedeniyle azalışlarını yansıtmaktadır.³ Öte yanda, P_wP_w eğrisi, dünya fiyatlarını, yani olgunlaşmış yabancı firmaların minimum ortalama maliyetlerinin zamanla azalmasını göstermektedir. Sonuçta Grafik

¹ Burada, Kemp (1960)'i izleyerek, firmaların *marjinal maliyet fiyatlandırması* yaptığını varsayıyorum.

² Bu diyagramda yatay eksenindeki "zaman"ın yerine, edinilen deneyimin asıl dayanağı olan "birikmeli (kümülatif) üretim düzeyi" de konulabilirdi. Böylece t_1 anındaki birikmeli üretim düzeyi $OQ_0 + OQ_1$, t_2 'deki düzey $OQ_0 + OQ_1 + OQ_2$, t_3 'teki düzey ise $OQ_0 + OQ_1 + OQ_2 + OQ_3$ olurdu.

³ Statik tasarruflar sayesinde değil de, yalnızca, zaman içinde kazanılan deneyimler veya "yaparak öğrenme" (learning by doing) sayesinde ulaşılan birim maliyet düşüşlerini yansıtan eğriye *öğrenme* veya *deneyim eğrisi* adı verilir. Bu anlamda, Grafik 2'deki $A'B'D'E'$ eğrisi, statik eksi-tasarruflar yüzünden, grafikte açıkça gösterilmeyen asıl öğrenme eğrisinin üstünde seyretmektedir.

2a'daki E noktasına denk düşen E' noktasına gelindiğinde, amaçlanan hedefe ulaşıldığı için gümrükler artık tamamıyla kaldırılabilir. Bu nokta(lar)da, ayrıca, *Mill ve Bastable testleri* de *sağlanmış* olmaktadır. Ancak, maliyetlerin bu noktadan sonra da aynı ölçülerde düşüp düşmeyeceği, öncü firma tarafından sağlanan dinamik tasarruflardan, o endüstriye girmeyi düşünen diğer firmaların da serbestçe yararlanıp yararlanamayacağına, yani yeni firmaların dinamik *dışsal* tasarruflar sağlayıp sağlayamadıklarına bağlıdır.

Eğer öncü firmanın deneyimlerinden yeniler de tamamen yararlanabiliyorsa, endüstriye giriş engeli bulunmadığından, yurtiçi fiyat eğrisi aşağı yukarı aynı eğimle alçalmaya devam edecektir: A'B'D'E'F'G'.¹ İşte böyle bir durumda, başlangıçtaki geçici koruma, endüstrinin kurulabilmesi için kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü hiçbir firma, eğer kendi yaşayacağı öğrenme süreci onu izleyecek firmaların yararlanmasına tamamen ve bedelsiz olarak açık olacaksa, sürecin ilk anlarındaki (t_0t_3) maliyetleri kendi başına üstlenmek istemeyecektir.

İkinci uç varsayım ise, öncü firmanın öğrenme sürecinin *tamamen içsel* olduğu, yani diğer firmaların dinamik dışsal tasarruflar sağlayamıyor olmaları varsayımdır. Böyle bir durumda da, yeni yerli firmaların, kurulup olgunlaşmış yerli ve yabancı firmalarla aynı maliyetlerle rekabet edebilecek fiyatlardan işe başlayabilmeleri olanaksızdır.² O nedenle, t_3 'ten sonra A'B'D'E' eğrisinin, F' ve G' noktalarının yer aldığı eğriden yukarıda fakat P_wP_w eğrisinden aşağıda, örn. F''G'' doğrultusunda yoluna devam etmesi beklenir. Eğrinin bu ikinci yarısının kesin konumu; (a) minimum ortalama maliyet noktasının yeni dönemdeki aşağı doğru kayış hızı (yani zaman ekonomilerinin büyüklüğü), (b) aynı noktanın zamanla yana doğru kayışı (yani ölçek ekonomilerinin büyüklüğü),

¹ Bu eğrinin altına doğru bir yönelme, yerli firmaların zararına çalışması anlamına geleceğinden olanaksızdır.

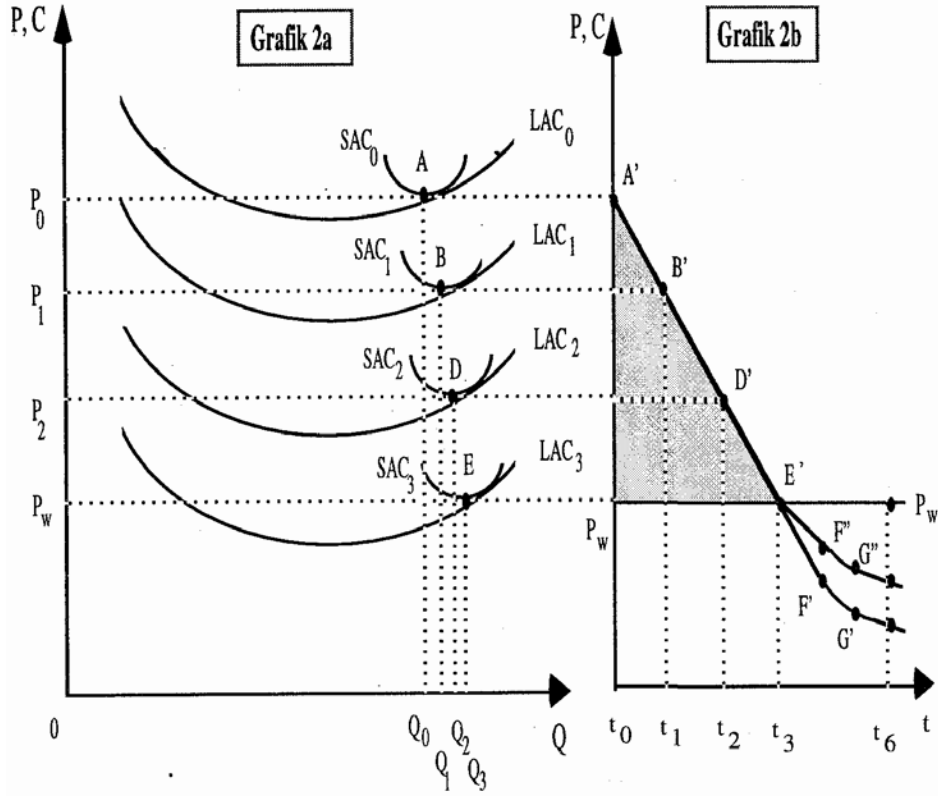
² Yeni firmaların endüstriye giremiyor olması, endüstrideki öncü firmanın olgunlaşabileceğini, fakat hep diğer firmaların "bebek" niteliğinde olacağını ima etmektedir.

(c) bireysel statik marjinal maliyet eğrilerinin, ortalama maliyet eğrileriyle kesiştikleri noktaların sağındaki bölümlerinin eğimi ve
(d) yerli endüstrinin ürününe olan dünya talebinin esnekliği gibi dört temel etkene bağlıdır.¹

Böylece, gereksinilebilecek geçici korumanın tam veya eksik oluşu da, genelde bu etkenlere bağlı olacaktır. Çünkü eğer öncü firmanın geleceğe dair *kâr beklentileri* (t_3 'ten sonra $P_w P_w$ eğrisinin altında, ama $F''G''$ eğrisinin üstünde kalan alanın örneğin t_6 gibi bir zaman hedefi itibarıyla büyüklüğü ile ilgili beklenti) *başlangıç maliyetlerine* ($A'P_wE'$ alanı) *oranla yeterince çekici ise*, zaten firma devlet koruması olmadan da bu endüstrinin kuruculuğunu üstlenmeyi göze alacaktır. Kuruluş maliyetlerinin, *kâr beklentilerinden* biraz daha fazla olması durumunda ise, miktarca tam olmasa da biraz koruma gerekliliği doğabilecektir.

¹ Bak. Kemp (1960: 67).

Grafik 2: Artan Statik Maliyetler ve Bebek Endüstriler Argümanı

Bu ikinci uç varsayım altında, öğrenme süreci için, az gelişmiş ekonomilerin *sermaye piyasalarının genellikle sığ oluşundan* (capital market failure) doğan yüksek finansman maliyetleri de dikkate alınarak, yine de geçici bir koruma önerilmesi düşünülebilir.

Statik azalan tasarruflar varsayımından hareketle, yani kuruluşta seçilen tesis ölçeğinin ilgili LAC eğrisinin yükselen yarısında yer aldığı varsayılarak ulaşılan bu sonuçları Kemp (1960), *statik artan tasarruflar* (yani statik azalan maliyetler) durumu¹ için de kısaca gözden geçirmiştir. Statik maliyetlerin azalıyor olması, yani daha büyük bir üretim ölçeğinin daha düşük ortalama maliyetlerle çalışılmasını olanaklı kılıyor olması,

¹ Bu durum, Grafik 2a'daki LAC₀ eğrisinin alçalan yarısında yukardaki yönteme benzer biçimde gösterilebilirdi. Bu denemeyi okuyucuya bırakıyorum.

Kemp'in (1960: 67) de belirttiği gibi (a) tek bir yerli ve tek bir yabancı firmanın var olması ve (b) t_3 'den sonra yerli maliyet eğrisinin alçalmaya devam etmesi durumunda yerli bebek firmanın “dünya monopolü” haline gelmesi anlamına gelecektir. Uygun biçimlerde iskonto edilerek hesaplanmış kâr beklentilerinin başlangıç maliyetlerini aşması durumunda, Mill ve Bastable testleri geçilmiş olacaktır. Ancak, marjinal maliyet fiyatlandırması yerine monopolcü fiyatlamasına dayalı bu bağlamda, firma söz konusu alana girmeyi zaten (koruma olmadan da) kârlı bulacağından, koruma aracılığıyla yapay bir monopolcünün doğmasını teşvik etmek anlamlı olmayacaktır. Bu yüzden; burada, Mill ve Bastable testi sonuçları geçersizdir.¹

Kemp'in (1960) çalışması; Mill ve Bastable'ın bebek endüstrilerin korunmasını gerektirecek koşullarla ilgili önermelerinin, modern kuramsal araçlar yardımıyla ele alınınca da, *yalnızca* statik azalan tasarruflar (yani statik artan maliyetler) durumunda olduğu gibi nisbeten büyük ölçekli tesislerle işe başlanılacak olması durumunda ve üstelik, öncü firmanın gireceği öğrenme süreci ile ilgili *belli varsayımlar* yapılması kaydıyla geçerli olduğunu göstermektedir.

3.7 Succar: Öğrenmenin Endüstriler-Arası Etkileri

Geçen bölümde, bir öncü firmanın sağlayacağı *dinamik dışsal tasarrufların* ilgili firma için dışsal ama endüstri için içsel olduğu belirtilmişti. Succar'ın (1987: 522) *endüstri-içi tasarruf* olarak adlandırdığı bu tasarruf türünü dikkate alarak Kemp'ten (1960) sonra yapılan çalışmalardan Sheshinski (1967), Ryder (1969) ve Bardhan (1971), iki sektörlü genel denge modelleri çerçevesinde yalnızca endüstrilerden birindeki bir firmanın sağladığı dinamik tasarrufların aynı endüstri içindeki diğer firmalar açısından sonuçları üzerinde dururken; Clemhout ile Wan (1970) her iki sektörde de endüstri-içi tasarrufların sağlandığı varsayımından yola çıkmıştır.

¹ Kemp (1960: 67), üçüncü ve son durum olarak, *sabit statik maliyetler* (yani LAC eğrisinin birden fazla minimum noktaya sahip olduğu bölgesinde bulunulması) durumuna da kısaca değiniyor ve bu koşullarda nelerin olabileceğinin irdelenmesinin çok sayıda ek varsayım yapılmasını gerektirdiğini ve kesin bir sonuca varılmasının adeta olanaksız olduğunu belirtiyor.

Oysa, Succar'ın (1987) da belirttiği gibi, özellikle gelişmekte olan ekonomiler açısından daha önemli olan dinamik dışsal tasarruflar, belli bir bebek endüstri içindeki diğer firmalardan kaynaklanan türden tasarruflardan çok, aynı ülkedeki diğer bebek endüstrilerinin deneyimlerinden kaynaklanan maliyet düşüşleridir: *endüstriler-arası tasarruflar*. Başka bir deyişle, hem firma hem de endüstri açısından dışsal olan bu olası dinamik dışsal tasarruflar hesaba katılmaksızın, bir bebek endüstrinin korunup korunmayacağına karar verilmesi doğru olmayacaktır. Verimsiz çalışılsa da, güçlü *geri ve ileri bağlantıları* olan bir bebek endüstrinin olgunlaşana dek korunması, bu bakış açısından tümüyle haklı gözükmektedir.

4 Özet ve Sonuçlar

Bebek endüstriler, bir ülke ekonomisinde ilk defa girişilecek endüstriyel etkinliklerle ilgilidir. Sanayileşmekte olan ülkelerde, yeni kurulacak endüstrilerin bir süre için de olsa neden korunması gerektiğiyle ilgili olarak kullanılan gerekçelerin geçmişi, en azından 1700'lerin sonlarına dek uzanmaktadır. Bugün Dünyada hâlâ sürdürülen “koruma olsun mu, olmasın mı?” tartışmalarının daha iyi anlaşılması için, serbest dış ticaret öğretisinin en ciddi istisnası olarak kabul edilegelen *bebek endüstriler* veya *eğitici-gümrük* argümanının kökenlerine “yeni” bir ışık tutulmaya çalışılması, bazı temel kavramların açıklığa kavuşturulması kanımca çok yararlı olacaktır. Bu amaçla, okuduğunuz çalışmamda, önce, söz konusu argümanların belki de düşünsel tabanı itibarıyla en kapsamlısını ortaya koyup büyük bir coşkuyla savunmuş olan Alman iktisatçı *Friedrich List*'in görüşlerini, Türkçe iktisat literatüründe hiç de hakketmediği halde büyük ölçüde ihmal edilmiş olmasını da göz önünde bulundurarak, en ayrıntılı biçimiyle ortaya koydum. List'in genel düşünce sistemi içinde koruma gümrüklerinin tuttuğu yeri Bölüm 2'de araştırdım. Bölüm 3'te ise, List'in argümanını özellikle Hamilton, Say, Mill ve Bastable'inkilerle kısaca karşılaştırdım ve son olarak da, adı geçen son iki yazarın koruma ölçütlerinin kuramsal geçerliliğini, Kemp'in (1960) kullandığı modern iktisat terimleri yardımıyla irdeleyip Succar'ın (1987) eklemelerinden söz ettim.

Kemp'e (1960) göre, *statik azalan maliyetler*, yani ölçek ekonomilerinin varlığı durumunda, dinamik tasarruflar önemli boyutlarda olsun veya

olmasın, bebek endüstrilerin korunması gereksizdir. Çünkü zaten öncü firma, öğrenme sürecinin maliyetlerini kendi başına üstlenmeye yanaşacaktır; üretim ölçeğinin genişletilmesi, henüz birim maliyette düşüşlere yol açmaktadır. Fakat *statik artan maliyetler* durumunda, yani büyüyen üretim ölçeklerinin yüksek birim maliyetlere yol açtığı durumda, geçici bir korumanın gerekli olup olmadığı, öncü firmanın dinamik içsel tasarruflar elde etmesini sağlayan öğrenme sürecinin, o endüstriye girmek isteyen yeni firmaların dinamik dışsal tasarruflar elde etmelerine uygun olup olmadığına bağlıdır. Eğer öncü firmanın deneyimlerinden takipçi firmalar da bedelsiz olarak yararlanabileceklerse, olası öncü firmanın gönülsüzlüğünü ortadan kaldırmak için devlet bu endüstriyi olgunlaşmış yabancı endüstrilerin rekabetinden korumalıdır. Yok eğer endüstriyi kuran firmanın sağlayacağı dinamik içsel tasarruflar, takipçi firmaların yararlanmasına tamamen kapalı kalacaksa, korumanın ne ölçüde gerekli olduğuna dair kararı verebilmek için, bu kez de, öğrenme sürecinin maliyeti ile, gelecek için kâr beklentilerinin karşılaştırılması gereklidir. Bu durumda, Kemp'e (1960) göre, ancak öncü firmayı söz konusu endüstriyi kurmaktan caydıracak ölçüde bir maliyet fazlalığı varsa koruma gerekliliği doğacaktır. Maliyet yükünün, kâr beklentilerini aşma derecesine bağlı olarak gümrük duvarlarının yüksekliği de belirlenecektir. Öte yanda, bu ikinci senaryoya ek olarak, ülkenin sermaye piyasasının yeterince gelişmediği de hesaba katılacak olursa, öğrenme sürecinin finansmanının pahalıya malolacak olması, öncü firmanın gönülsüzlüğünü gidermek açısından korumayı haklı kılacaktır.

Kuşkusuz, bebek endüstriler argümanlarının gelişimi ve kuramsal etkileri ne bu çalışmada ele alınan *klasik* argümanlar ne de Kemp'in (1960) bebek endüstrilerin korunmasının gerekli olması için saptadığı zorlu koşullarla sınırlı kalmıştır. Örneğin 1950 ve 1960'larda kalkınma iktisadi bağlamında hararetli tartışmalar yaşanmış; 1980'lerde ise kimi *stratejik dış ticaret politikası* kuramcıları aracılığıyla, Japon endüstrileriyle rekabette zorlanan gelişmiş ülkelerin (özellikle yüksek teknoloji alanındaki) genç endüstrileri için de, benzer koruma argümanları ortaya atılmıştır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerde, konuyla ilgili ampirik çalışmalarda da bir artış gözlenmiştir. Öte yanda, *korumacılığın içselliği*

yani politik ekonomi ile ilgili kökenleri üzerindeki çözümlemeler de son yıllarda giderek artmaktadır.¹

Bebek endüstriler argümanlarına karşı olan görüşlere gelince. Ele alınan argümanlarda ileri sürüldüğü gibi, yeni kurulan bazı endüstrilere geçici bir korumanın sağlanması, ancak belli bazı durumlarda anlamlı olacaktır. Üstelik, gerçek yaşamdaki örnekler de göstermektedir ki, koruma sürecinin geçiciliği ilkesi, kimi baskı gruplarının etkisiyle geçersiz kılınmakta; gerekenden çok daha uzun süre korunan yerli firmalar, “nasılsa korunuyor olma”nın verdiği rahatlıkla ne *fıyat* ne de *kalite* gibi fiyat-dışı unsurlar açısından *dış rekabete* karşı hazırlanmaktadırlar.² Bu da sonuçta, ekonomi politikalarının amacı toplumun genel gönencini yükseltmek olduğu halde, tüketicilerin zararına olmaktadır.

Jacobsson’ın (1993) belirttiğine göre, bebek endüstrilerin korunması için literatürde genelde üç ile sekiz yıl arasında değişen süreler gerekeceği düşünülmektedir. Ancak uygulamada görülmektedir ki, koruma altındaki bebeklik süreci ülkeden ülkeye, sektörden sektöre ve dönemden döneme büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin Japonya’da tekstil sanayiinin olgunlaşması yirmi - otuz yıl alırken; Güney Kore’de tekstil sanayii kırk yılda, gemi inşa sanayii ise bir - iki yılda olgunlaşabilmiştir.

Bebek endüstriler argümanına karşı ileri sürülen dikkate değer diğer bir görüş ise, genç endüstrilerin “*birinci*” en-iyi politika aracı olduğu sanısıyla gümrüklerle korunmasından doğan *kaynak dağılımı bozulmaları* ile ilgilidir. Baldwin’e (1969) göre, belli sektörlerin korunması, üretken kaynakların toplumsal açıdan yeterince etkili dağılımına engel olur ve toplumsal gönence azalmalarla sonuçlanabilir. Bu nedenle, belirli bir zaman diliminde giderek hafifleyen gümrük koruması yerine “*ikinci*” en-iyi politika aracının seçilmesi, yani üretim aşamasında bir seferlik dolaysız teşviklerin (sübvansiyonların) verilmesi daha yararlı olacaktır.

¹ Örn. Amelung (1989), Türkiye ekonomisinde 1950-85 döneminde korumacılık veya dış ticareti liberalleştirme yanlısı olan çeşitli baskı gruplarının tercihlerinin ayrıntılı bir çözümlemesini sunmuştur. Konuya ilgi duyanlar, De Benedictis’in (1992) kuramsal literatür taramasına da bakabilirler.

² Örn. Türkiye ekonomisinde 1960 ve 1970’lerde yaşanan bu olay hakkında bak. Kırım (1990: 1354-1358) ve Levinsohn (1991: 3-6).

6. Bölümün Kaynakçası

- Amelung, T. (1989): *Die Politische Ökonomie der Importsubstitution und der Handelsliberalisierung: Das Beispiel Türkei*. Kieler Studien 227. Tübingen: JCB Mohr (P. Siebeck).
- Backhaus, J. G. (1990): "Die politische Ökonomie der Schutzzolltheorie". Schefold (derl.) (1990: 103-113) derlemesinde.
- Baldwin, R. E. (1969): "The Case against Infant-Industry Tariff Protection". *Journal of Political Economy*, 77/2: 295-305.
- Baldwin, R. E. et al. (1965), *Trade, Growth, and the Balance of Payments*'de. Chicago, Amsterdam: McNally & North-Holland.
- Bardhan, P. K. (1971): "An Optimum Subsidy to a Learning Industry: An Aspect of the Theory of Infant Industry Protection". *International Economic Review*, 12/1: 54-70.
- Bastable, C. F. (1903): *The Theory of International Trade with Some Applications to Economic Policy*. Londra: Macmillan (1. Baskısı 1893'te).
- Bastable, C. F. (1911): *The Commerce of Nations*. Londra: Methuen.
- Bell, M.; B. Ross-Larson; Larry E. Westphal (1984): "Assesing the Performance of Infant Industries". *Journal of Development Economics*, 16/1-2: 101-128.
- Clemhout, S.; H. Y. Wan, Jr. (1970): "Learning-by-Doing and Infant Industry Protection". *Review of Economic Studies*, 37/1: 33-56.
- Corden, W. M. (1974): *Trade Policy and Economic Welfare* (9. Bölüm: "The Infant Industry Argument", s. 248-279). Londra: Oxford University Press.
- De Benedictis, L. (1992): "Models of Endogenous Protection". *Economic Notes by Monte dei Paschi di Siena*, 21/1: 85-119.
- Eisermann, G. (1990): "Friedrich Lists Lebenswerk". Schefold (derl.) (1990: 11-62) derlemesinde.
- Finger, J. M.; A. Olechowski (1987): "Trade Barriers: What Does What to Whom". Giersch (derl.) (1987: 20-32) derlemesinde.
- Frisch, M. J. (derl.) (1985): *Selected Writings and Speeches of Alexander Hamilton*. Washington / Londra: American Enterprise Institute for Public Policy Research.
- Fuerth, M. (1920): *Die Theorie der produktiven Kräfte in Lists "nationalem System der politischen Ökonomie"*. Göttingen: Hubert & Co..
- Giersch, H. (derl.) (1987): *Free Trade in the World Economy: Towards an Opening of Markets*. Tübingen: J. C. B. Mohr.
- Grubel, H. G. (1966): "The Anatomy of Classical and Modern Infant Industry Arguments". *Weltwirtschaftliches Archiv*, 97-II: 325-344.
- Haberler, G. (1933): *Der internationale Handel*. Berlin: Verlag von Julius Springer.
- Haddad, L. (1987): *List Revisited: Dynamic Consideration of Trade and Protection*. Sydney: University of Sydney, Department of Economics, Working Papers in Economics No. 100.

- Hamilton, A. (1790): "Report on Manufactures". Frisch (derl.) (1985: 277-318) derlemesinde.
- Harrison, G.; T. Rutherford; D. Tarr (1995): "Die Quantifizierung der Ergebnisse der Uruguay-Runde". *Finanzierung und Entwicklung*, 32/4: 36-39.
- Henderson, W. O. (1978): "Die Nachwirkungen der Listschen Gedanken, 1847-1853". *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 193/6: 545-557.
- Häuser, K.; W. Lachmann, H. Scherf (1989): *Friedrich List - eine moderne Würdigung*. Düsseldorf: Verlag Wirtschaft und Finanzen.
- Jacobsson, S. (1993): "The Length of the Infant Industry Period: Evidence from the Engineering Industry in South Korea". *World Development*, 21/3: 407-419.
- Johnson, H. G. (1965): "Optimal Trade Intervention in the Presence of Domestic Distortions". Baldwin et al. (1965)'in içinde.
- Johnson, H. G. (1970): "A New View of the Infant Industry Argument". McDougall ile Snape (derl.) (1970: 59-82) derlemesinde.
- Kemp, M. C. (1960): "The Mill-Bastable Infant Industry Dogma". *Journal of Political Economy*, 68/1: 65-67.
- Kırım, A. (1990): "Technology and Exports: The Case of the Turkish Manufacturing Industries". *World Development*, 18/10: 1351-1362..
- Krueger, A. O.; B. Tuncer (1982): "An Empirical Test of the Infant Industry Argument". *American Economic Review*, 72/5: 1142-1152.
- Krueger, A. O.; B. Tuncer (1984): "An Empirical Test of the Infant Industry Argument: Reply". *American Economic Review*, 74/5: 1112-1113.
- Levinsohn, J. (1991): *Testing the Imports-as-market-discipline Hypothesis*. NBER Working Papers Series, No. 3657, Cambridge (MA).
- List, F. (1928): *Schriften - Reden - Briefe*, 5. cilt (*Aufsätze und Abhandlungen aus den Jahren 1831-1844*). Derleyenler: E. Salin, A. Sommer ve O. Stühler. Berlin: Verlag von Reimar Hobbing.
- List, F. (1931): *Schriften - Reden - Briefe*, 7. cilt (*Die politisch-ökonomische Nationalheit der Deutschen: Aufsätze aus dem Zollvereinsblatt und andere Schriften der Spätzeit*). Derleyenler: F. Lenz ve E. Wiskemann. Berlin: Verlag von Reimar Hobbing.
- List, F. (1959): *Das nationale System der politischen Ökonomie*. Basel / Tübingen: Kyklos Verlag & Mohr (1. Baskısı: 1841).
- Lucas, R. (1984): "An Empirical Test of the Infant Industry Argument: Comment". *American Economic Review*, 74/5: 1110-1111.
- Mauch, G.; J. Werner (1989): "Friderich List und die Lehre von den produktiven Kräften". *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*, 206/6: 533-545.
- McDougall, I. A.; R. H. Snape (derl.) (1970), *Studies in International Economics: Monash Conference Papers*'de. Amsterdam, Londra: North-Holland.
- Meusel, A. (1928): "Das Problem der äußeren Handelspolitik bei Friedrich List und Karl Marx". *Weltwirtschaftliches Archiv*, 27-I: 77-103.

- Mill, J. S. (1900): *Principles of Political Economy with Some Applications to Social Philosophy*. 2. cilt, derl. Arthur T. Hadley.
- Negishi, T. (1968): "Protection of the Infant Industry, and Dynamic Internal Economies". *Economic Journal*, 44/1: 56-67.
- Overturf, S. F. (1986): *The Economic Principles of European Integration*. New York ve d. y.: Praeger Publ..
- Pigou, A. C. (1906): *Protective and Preferential Import Duties*. Londra / New York: Macmillan.
- Pindyck, R. S.; Daniel L. Rubinfeld (1989): *Microeconomics*. New York: Macmillan.
- Randak, H. (1972): *Friedrich List und die wissenschaftliche Wirtschaftspolitik*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).
- Ryder, H. E. (1969): "Optimal Accumulation in a Listian Model". *Lecture Notes in Operations Research and Mathematical Economics*, Cilt 12: *Mathematical Systems Theory and Economies II*.
- Schefold, B. (derl.) (1990): *Studien zur Entwicklung der ökonomischen Theorie*. Schriften des Vereins für Socialpolitik, N. F., Band 115/X, Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmidt, K.-H. (1990): "List's Theorie der produktiven Kräfte". Schefold (derl.) (1990: 79-102) derlemesinde.
- Shell, K. (derl.) (1967): *Essays on the Theory of Optimal Economic Growth*. Cambridge: MIT Press.
- Sheshinski, P. (1967): "Optimal Accumulation with Learning-by-Doing". Shell (derl.) (1967: 31-52) derlemesinde.
- Simth, A. (1948): *Milletlerin Zenginliği*. Cilt 2. Çeviren: H. Derin. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi [1. Özgün Baskı: 1776].
- Succar, P. (1987): "The Need for Industrial Policy in LDC's - A Re-Statement of the Infant Industry Argument". *International Economic Review*, 28/2: 521-534.
- Taussig, F. W. (1931): *Principles of Economics*. 2 cilt, y. y. b..
- Westphal, L. E. (1981): *Empirical Justification for Infant Industry Protection*. World Bank, Staff Working Paper No. 445.